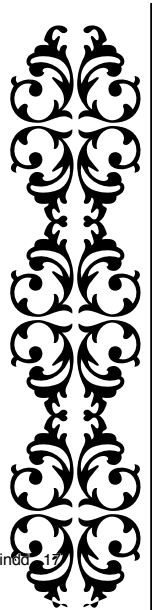

אנכי עשו
בכורך

לפי החפץ חיים לכל הדעות אסור לשקר מה"ת שנא' מדבר שקר תרחק, אלא שנחלקו הראשונים באם הוא עשה ממנין תרי"ג - ובכל זאת מפורש בגמ' שמותר לשנות מפני השלום - וההסבר המשתמע מדברי רבינו יונה הוא שבדברים של מה בכך - איפה שאין נפקא מינא מעשית בזה שהוא חורג מהאמת - לא שייך איסור שקר - ובעיני התורה לשקר זה לרמות - ובכל זאת תמיד יש לנו לדייק בלשונו - אם לא שיש תועלת בשינוי - דהיינו מפני השלום וכדומה (והמהר"ל הוסיף גם מפני הצניעות ע"פ פירושו באגדת פרק חלק).

אלא - שבגמ' מצינו כמה מעשים והלכות איפה שהתירו לשקר גם באופן רמאות ממש -

1 פסחים דף ג' ע"ב, ההוא ארמאה... פרוסה בירושלים'

רבי יהודה בן בתירא הטעה את הנכרי שהיה מטעה את בני החבורה לחשוב שהוא יהודי והיה אוכל מקרבן פסח.

2 יומא דף פ"ג ע"ב, ותו ר"מ ור' יהודה... הרגו את הנפש'

רבי יהודה ורבי יוסי שקרו לבעלת הבית ואמרו לה שהבעל בקש שתתן להם את כספם ואף נתנו לה סימן ברמאות.

3 משנה ב"מ ע"ה ע"ב, השוכר... או מטען, וגמ' ע"ו ע"ב, כיצד מטען... שתיים'

קבלן שרוצה להפסיק את העבודה באמצע - בדבר האבוד דהיינו דבר שאם לא יגמור את העבודה יצא מזה הפסד (ואין להשיג אחרים לגמור את העבודה) מביטח לו העלאה בשכר ולבסוף משלם לו לפי ההסכם המקורי!

4 יבמות דף ק"ו ע"א, תנו רבנן... הכא נמי משטה אני בך'

רבי חייה ואביי הבטיחו ליבם כסף אם יחלוץ ליבמתו ובסוף אמרו, משטה אני בך' - וכן הדין במי שבורח מבית האסורים שיכול להבטיח לבעל המעבורת כסף רב להעבירו ובסוף נותן לו את שכרו הרגיל.

5 משנה נדרים כ"ז ע"ב, נודרים להרגין... שאינן של בית המלך' וגמ' (כ"ח ע"א) היכי נדר... שאני'

מי שמנסה לסחוט ממנו נכסים שלא כדין מותר לשקר לו ולהגיד שאין הנכסים שלו ומותר אף להטעותו דרך נדר (לנדור שלא לאכול פת אם הנכסים הם שלו - ולכוון שלא יאכל פת באותו יום בלבד).

ועל כולם - איך נפרש את פרשת יעקב ועשו והברכות - וכי מותר לשקר כדי להשיג ברכה וירושה!

6 ספר אמת ליעקב להגר"י קמינצקי זצ"ל בראשית כ"ז, י"ב... סמל האמת'

נכון להשתמש במרמה כדי לנצח את הרמאי. ויש אפילו מקום לומר שזו היא אמת ממש - שהרי הרמאי מנסה להשיג את מה שלא שייך לו (כעין עשו שרמה את יצחק, כי ציד בפיו) והמציל ממנו בתחבולות מקיים את האמת.

אלא - שא"כ קשה מכמה ציורים בשבועות שאסרו לרמות גם את הרמאי מדין מדבר שקר תרחק - למשל באחד שחייב לשלשה וכופר בהם שאסור לשנים להעיד כאילו הכל מגיע לשלישי, ולתבוע מאתיים כשחייב מנה כדי לגלגל עליו שבועה על חוב אחר - ולמה לא תתיר להם לרמות את הכופר במה שחייב להם?

7 שו"ת הרשב"א חלק ג' סי' פ"א

גם במקום שאומרים עביד אינש דינא לנפשיה אסור לו לשקר בבית דין - שהתורה קבעה איך ההלכה כשאחד תובע והשני כופר - ואין לשנות את טענתו ע"מ לקבל את הפסק שהוא רוצה אף אם בעל דינו הוא רמאי.

אבל עדיין קשה - בשלמא בכל האופנים העוסקים בתהליך הדין עצמו - שאסור לשקר גם נגד בעל דינו, אבל כשרבו מבקש ממנו להילות אליו לדין כדי שיראה כאילו הוא עד בדבר להרתיע את הנתבע מלכפור - הרי כל זה הוא קודם התחלת הדין תורה עצמו ואיננו משקר בדין - ולמה שיהא אסור?

ולכאורה צ"ל שאין האיסור כאן מצד הרב שיודע בבירור שהצדק אתו, אלא מצד התלמיד - שאסור לו להאמין לרב שהשני רמאי, אבל בכל זאת קשה - אם הצדק עם הבעל דבר הלא לא יירתע מזה שהרב מגיע לב"ד בליווי תלמידו - וכי יחשוש שמא בא התלמיד להעיד עדות שקר! ואפילו אם כן יעיד עדיין יש לו לבע"ד לישבוע - ולמה שיהא אסור לתלמיד לבא עם רבו - איזה שקר יש בדבר?

8 רמ"א חו"מ סי' כ"ח סעיף א', ואסור לאדם... , וסמ"ע ס"ק י"ד, ...חייב לו

מפורש בסמ"ע שבאמת ה"ה מותר לו לתלמיד לבחון את הבעל דין ע"י תכסיסו של הרב, אלא שיש לחשוש שיודה גם שלא כדין בחושבו שאם אכן יש עד מסתמא שכח!

וא"כ מותר לרמות את הרמאי ואף לבחון את החשוד דרך רמאות (כל שהמבחן הוא יעיל) - ואין זה שקר כי אם אמת.

9 שו"ת הרא"ש כלל ט' סי' א', ב', ...אשר

הרא"ש אסר ליטבע לנכרי על האמת אם יש לחשוש שיוודע לנכרי שהיהודי עשה קנוניא להעלים ממנו את נכסיו - ויש לעיין אם דוקא בשבועה חשש מפני שם שמים שנשבעים בו או גם במקום שמוותר לשנות אם יכול להיות שיוודע לנכרי שהיהודי שינה - שיש לחשוש מפני חילול ד'.

10 יבמות ס"ג ע"א, רב הוה קא מצערא... העוה וגו', ורש"י

לא ה"ה בדברי הבן משום שקר - אבל אסור מדרבנן משום למדו לשונם - הרגל לא טוב וייתכן שהוא דין מיוחד בקטן שהרי מלשון הגמ' משמע שדוקא לבן אסור אבל לאב מותר.

11 ים של שלמה יבמות פרק ששי סי' מ"ו, ...לשונו בכך

המהרש"ל הבין מכאן שאסור לשנות באופן קבוע גם כאשר אין בכך משום שקר (ואין זה משנה אם הוא קטן או גדול).

והנה, ע"פ מה שלמדנו במקרה והמסר מטעה, גם אם המילים אמיתיים הרי זה שקר. מרש"י בחומש משמע לא כן -

12 רש"י בראשית כ"ז, י"ט ד"ה אנכי וד"ה עשיתי

מרש"י משמע שמה שאמר יעקב אבינו ה"ה אמת מפני שניתן לפרש את דבריו בדוחק באופן שלא יה"ה בהם משום שקר - ולכאורה ההיתר שם ה"ה מפני שעשו רמה את אביו ויעקב בא להציל מן הרמאי - ולא מפני הפירוש, אני יעקב ובנך בכורך עשו!

13 אורחות צדיקים סוף שער כ"ב, ובכל אלו...'

גם איפה שמוותר לשנות עדיף לומר את הדברים באופן שאין המילים שקריים - וא"כ מה שכתב רש"י איננו סבת ההיתר אלא חומרא - שעל אף שיעקב אבינו לקח את הברכות באמת ובצדק בכל זאת דקדק בלשונו שלא להוציא מפיו מילים של שקר ממש.

למדנו שאת האמת בדיבור ובמעשה מודדים ע"י הכוונה והתוצאה ולא באמיתת המילים בלבד - בין להקל ובין להחמיר. ישנם דברים שהשינוי בהם אסור גם אם מדין שקר היה מותר -

14 ב"ק ל"ז ע"ב, שור של ישראל שנגח לשור של כנעני ...', ול"ח ע"א, ת"ר וכבר ... שלם'

היהודים לימדו את הרומאים גם ההלכה שאנו פוטרים בעל השור שנגח בהמת עכו"ם

15 ים של שלמה בבא קמא פרק ד' סי' ט', גם שמעינן ... מדין זה'

המהרש"ל דייק מהגמ' שלשקר בענין הלכה אסור אפי' במקום סכנה - שהמגלה פנים בתורה שלא כהלכה הוא ביהרג ואל יעבור.

בכל זאת מצינו בחז"ל שמוותר לומר הלכה שיקרית אם הכוונה היא לומר אח"כ את האמת -

16 ברכות ל"ג ע"ב, ההוא דנחית קמיה דרבה... הוא דבעי'

רבה שבח לש"ץ שהתפלל שלא כדין כדי לבחון את אביי

17 נדה מ"ה ע"א, ת"ר מעשה באשה אחת... את התלמידים'

ר"ע פסלה לכהונה כדי לחדד את התלמידים

18 פסחים קי"ב ע"א, אם ביקשת ליחנק... גדול'

לפי הגמ' כאן מותר לומר מימרא בשם אדם יותר גדול ממי שבאמת אמרה כדי שתתקבל על השומעים.

19 מג"א סי' קנ"ו ס"ק ב', אם שמע דין... בתר"י וצ"ע', ומחצה"ש שם ד"ה אם שמע

הדין כאן איננו מדין שקר אלא דין חדש באומר דבר בשם רבו שלא שמע ממנו שגורם לשכינה שתסתלק - והסבה כנראה היא שמא הדין מוטעה ויצא מזה בזיון לרב, ולפי מסקנת המחצית השקל איפה שהדין ברור מותר לאמרו בשם אדם גדול אם ניתן לומר שהוא מוחל.

1 **הדוא**
 ארמאה דהוה סליק ואביל פסחים בירושלים
 אמר כתיב °כל בן נבר לא יאכל בו °כל
 ערל לא יאכל בו ואנא הא קאבילנא משופרי
 שופרי אמר ליה רבי יהודה בן בתירא מי
 קא ספו לך מאליה אמר ליה לא כי סלקת
 לתתם אימא לזו ספו לי מאליה כי סליק
 אמר לזו מאליה ספו לי אמרו ליה *אליה
 לגבוה סלקא אמרו ליה מאן אמר לך הכי
 אמר לזו רבי יהודה בן בתירא אמרו מאי
 האי דקמן בדקו בתריה ואשכחיהו דארמאה
 הוא וקמלוהו שלחו ליה לרבי יהודה בן
 בתירא שלם לך ר' יהודה בן בתירא דאח
 בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים

מי קא ספו לך . כלום
 טמנין לך מן האליה לאטל אין טמנין
 לך אלא מן הכחש סבו ונחטון
 להטעומו לכשילך עוד ישאל מן
 האליה וביד ר' יהודה בן בתירא לא
 היה להורגו : **ספו לי סליס .**
 הלפיטוני מן האליה וכבש היה
 ואלייסה קריבה לגבוה דכתיב בכבש
 (ויקרא ג) האליה תמימה : **ר' יהודה**
בן בתירא . קאמר לי שאין אהם
 טמניס לי חלק יפה אלא מן הכחש
 ואני נתתי דמיס כמוס : **פלי דקמן .**
 מה הדבר הזה שבא לפניו : **נליבין .**
 שס עירו האי עובדא נקט הכא
 משום האזל דלפיל דגרמו שניסס
 לבדוק אחריסס והאזל נקט משום
 לשון מנוגה :

2 ותו ר"מ ור' יהודה ור' יוסי לא הוו דייקו בשמא כי ממו להווא
 דוכתא בעו אישפיזא יתבו להו אמרו לו מה שמך אמר להו כידור אמר ש"מ אדם רשע הוא שנאמר °כי דור
 תהפוכות הבה ר' יהודה ור' יוסי אשלימו ליה כיסיהו ר"מ לא אשלים ליה כיסיה אול (ג) אותביה בי קבריה
 דאבוה אחזוי ליה בתלמיה תא שקיל כיסא דמנח ארישא דההוא גברא למחר אמר להו הכי אחזוי לי בהלמאי
 אמרי ליה הלמא רבי שמשית לית בהו ממשא אול ר"מ ונפריה כולי יומא ואייתיה למחר אמרו לו הב לן כיסן
 אמר להו לא היו דברים מעולם אמר להו ר"מ אמאי לא דייקיתו בשמא אמרו ליה אמאי לא אמרת לן מר אמר
 להו אימר דאמרי אנא חששא אחזוקי מי אמרי משכודו ועיילוהו לדנותא (ד) הוו מלפרי אשפמיה אולו ויהבו
 סיכנא לרביתרו ושקלוהו לכיסייהו ואייתרו אול איהו וקמליה לאיתתיה היינו (*דחנן) *מים 6 ראשונים האבילו
 בשר חזיר מים אחרונים הרגו את הנפש

דייק בשמא . בשמו של
 בעל הבית אם נאה אם כענר :
אשלימו ליס כיסיסו . ערב שבת
 היה והפקידו אללו כיסם : **דבי**
שמשי . של ערבי שבתות : **ליס כסו**
משא . מסוך שאדם במנוחה מהרהר
 ורואה חלומות ומחבון היה לדחוטו
 שלא ילך וימלט : **הוו מלפסי אשפמיס .**
 ראו עדישים על שפתו : **יסבו סימנא**
לדביסו . בעליך אמר שתהני לנו
 כיסיו וזה לך סימן שאכלתם היום
 עדישים : **מיס ראשונים סאכילו בשג**
חזיר . פונדק ישראל היה מוכר
 לישראל דברים הצותרים ומאכלים
 ומוכר לגברים בשר חזיר מבוטל
 בא ישראל לפונדק וראיה שלא
 נטל ידיו כשהסב לאטל ונתן לפניו
 בשר חזיר : **מיס אחרונים סרגו אס**
סנסס . זו היא אשתו של זה שאילו נמל
 מים אחרונים דרך הגועלים ידים
 לקנח את שפתם בידיס מופחות ולא
 היו עדישים גראין :

3 **השוכר** את האומנין והמען זה את זה אין להם זה על זה אלא תרעומות ישבר את הרבר ואת הקדר להביא פרייפרין וחלילים לכלה או למת ופועלין להעלות פשרנו מן המשרה וכל דבר שאבד וחזרו בהן מקום שאין שם אדם ששוכר עליהן או ממען

השוכר את האומנין והמען זה את זה וס' מפרש בגמרא: **שכר** את הממר או את הקדר לטכיל פרייפרין וחלילין. קדר בעל קרון: פרייפרין-עניים משופים ונאחזים לעשותו אפריון: **חלילין** לכלה. לשמח חתן וכלה: או למס. לקון: **משרה**. רוי"ש מים ששורין בהן קנבוס ופשתן כשהן בנבעולין: **מקום שאין אדם**. שחיט מולא פועלין לשכור והפשתן אבד והוא סמך עליהן: **שוכר עליהם**. בני אדם ביוקר ועליהם לשלם: או **מעטן**. מפרש בגמרא:

ביצד ממען אומר להן סלע קצצתי לכם באו וטלו ישתים

4 על מנת שתתן לך מאתיים זה. ואע"ג דלא יהבא ליה חלילה כשירה כדמפורש בכמוכות בהמדר (דף ע"ג). דכל חנאי מנבי גד ונבי ראוין נתיקן תנאי שאפשר ילהתנות על ידי שליח שעשה משה את יהושע שליח לתת להם את ארץ הגלעד היו תנאיה תנאה וכל תנאי דלא אפשר לעשות על ידי שליח כגון חלילה לן חנאי מועיל בה וזהו עעמו של דבר. בתי עמודי. עמודי והמיינמי לו: ושיבתה. מהמיינס לו זו היא עמידתה. זו היא מקנתה: ידעת ליה. מכת היא זו שום דבר ננאל: אמרה ליה אין ממונא חזא לה. דבר זה היא יודעת זו שאין נא ליינמה חלל כדי לאכול ולכלות ממונה ולגרשה: לישנא אחינא בתי עמודי. עמודי על רגלך דכמי (והרי עו) ועמדו שני האנשים בעמדה: ושיבתה זו היא עמידתה. קטעת היא או חולה. אמר לה דע לה מכר הוא זה שרולה ליינמה אמרה ליה אין וממונא חזא נהי: לא דר' יוחנן. דאמר לעיל עד שחטונו שניהם: הב ליה. דהא קילמ עלה ואע"ג דחליצה נהי לא מיפסלא מיהא אחינא לקיומי תנאה מיעא כשאר שכירות דעלמא: אמר ליה. כיון דחליצה כשירה היא משום דיעא נמי לית לה דכיון דעליה רמיא למיעבד ולא נבי משטה אני כך עבדה ליה: מעברא. מעבר יס כספיה:

תנו רבנן *חליצה מוטעת כשרה אי זו היא חליצה מוטעת אמר ר"ל כל שאומרים לו חלוץ ובכך אתה כונסה אמר ליה רבי יוחנן *אני שונה *בין שנחבון הוא ולא נתכוננה היא בין שנחבונה היא ולא נתכונן הוא חליצתה פסולה עד שיהכוונו שניהם כאחד ואת אמרת חליצתה כשרה אלא ככל שאומרים לו חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתיים זו תניא נמי הכי חליצה מוטעת כשרה אי זו היא חליצה מוטעת כל שאומרים חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתיים זו ומעשה באשה אחת שנפלה לפני יבם שאין הגון לה ואמרו לו חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתיים זו ובא מעשה לפני רבי חייה והכשרה ההוא דאתא לקמיה דרבי חייה בר אבא אמר לה בתי עמודי אמרה ליה (ב) *אימא ישיבתה זו היא עמידתה אמר לה ידעת ליה אמרה ליה אין ממונא הוא דחזא לה וקבעי למיכיליה מינה אמר לה לא ניתא לך אמרה ליה לא אמר ליה חלוץ לה ובכך אתה כונסה לבתר דחלוץ לה אמר ליה ה'שחא מינך אפסלא לה חלוץ לה חליצה מעלייתא כי היכי דתישתי לעלמא בת חמיה דרב פפא נפלה לפני יבם שאין הגון לה אתא לקמיה דאביי אמר ליה חלוץ לה ובכך אתה כונסה אמר ליה רב פפא לא סבר לה מר לאה דאמר רבי יוחנן ואלא היכי אימא ליה אמר ליה חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתיים זו לבתר דחלוץ לה אמר לה ויל הב ליה אמר ליה (ג) *משטה אני כך עבדה ליה מי לא תניא *תרי שהיה בורח מבית האמורן היחה מעברא לפניו ואמר ליה טול דינך העבירני אין לו אלא שכרו אלמא אמר ליה משטה אני כך הבא נמי משטה אני כך

5 **מִתְנַיִ*נִדְרִין לְהַרְנִין וְלִדְרִמִּין לְמִכְסִין שֶׁהָיָא תְרוּמָה אַע"פ שְׂאִינוּ תְרוּמָה שֶׁהָיָא בֵּית הַמֶּלֶךְ אַע"פ שְׂאִינוּ שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ**

היכי נדר א"ד
 עמרם אמר רב באומר יאסרו פירות העולם
 עלי אבאינן של בית המלך בין דאמר יאסרו
 אוחסרו עליה כל פירי עלמא באומר היום אי
 דאמר היום לא מקבל מיניה מכם "באומר
 בלבו היום ומציא בשפתיו סתם ואע"ג
 *דסביראלן דברים שבלב אינן דברים לגבי
 אונסין שאני :

אבל באמת למדנו מכאן יסוד גדול
 במהות ה"אמת", דהנה להלן [פלה] על
 הפסוק בא אחיך במרמה וגו' תרגם
 אונקלוס: "בחכמתא". וביאור הדבר הוא,
 שגם האמת צריכה שתאמר לפי חשבון,
 שהרי למשל אם ראובן הנדרף מתחבא אצל
 שמעון, וכשהרודף מחפשו אומר שמעון
 לרודף שראובן מתחבא אצלו ומשום שאינו
 רוצה לשקר, הכי זה "אמת" יקרא? אלא
 ודאי שלפעמים מותר לאדם להשתמש בדרך
 הערמה כדי להשיג את מבוקשו, והיינו לפי
 הכלל של "ועם עקש תתפתל" [תהלים י"ח
 פכ"ז], דכשהוא בא לידי התמודדות עם
 רמאי מסוכן מסוגו של עשו, לפעמים אין
 מנוס מהשימוש בדרך הערמה והשתמטות.
 רמאות מעין זו, כפי הצורך והשעה, מצינו
 כמה וכמה פעמים אצל יעקב אבינו ואין זה
 כלל סתירה למושג של "תתן אמת ליעקב".
 לדוגמא: כל ענין פיצול המקלות שעשה
 יעקב כדי להציל את צאנו מידי הרמאות
 של לבן; מה שאמר יעקב לעשו: עד אשר
 אבוא לא אדני שעירה, כלומר שהרחיק את
 עצמו ממנו בדרך ערמה, ואנו⁴¹ למדים מזה
 הלכה לדורות שמותר לאדם להרחיק את
 עצמו מן הנכרי כשחושש ממנו; מעשה
 יעקב ושכם, שבמרמה סוככו בני יעקב⁴²
 שאנשי שכם יחלישו את עצמם ויוכלו
 להרוג אותם. כל זה נכנס בגדר העסק עם
 רמאי ורשע, ואינו גורע כלום ממעמדו של
 יעקב כסמל האמת⁴³.

6 **כ"ז, י"ב. אולי ימושני אבי והייתי
 בעיניו כמתעתע**³⁹.

הנה חז"ל [עבודה זרה דף כ"ה ע"א]
 כינו את האבות בשם ישרים, ומהאי טעמא
 כינו את ספר בראשית בשם "ספר הישר".
 וביאור הדבר הוא, כי מכיון שהם חיו קודם
 מתן תורה, א"כ מהיכן ידעו האיך עליהם
 להתנהג, אלא שהוא משום "אשר עשה
 האלקים את האדם ישר" [קהלת ז' פכ"ט],
 והם קיימו את כל התורה אפילו קודם נתינתה
 משום שהיא הדרך הישרה בהתנהגות האדם.
 ומהאי טעמא אמרינן [ויקרא רבה פרשה ט'
 אות ג'] שדרך ארץ קדמה לתורה, דבתורה
 ישנם חוקים שאינם מובנים בשכל האדם,
 אבל דרך ארץ בא לאדם משום ישרות שכלו,
 ולכן האבות שקיימו את התורה מפני שהבינו
 כי היא הדרך הישרה של האדם נקראו
 ישרים⁴⁰. ולפ"ז תגדל התמיהה על יעקב
 אבינו, שכנראה מה שעשה לקבל את הברכות
 היה רחוק מן הישרות: הכי קרא שמו יעקב
 ויעקבני זה פעמים, ומה גם יעקב אבינו
 שעליו נאמר תתן אמת ליעקב, וחז"ל [מכות
 דף כ"ד ע"א] דרשו עליו הפסוק לא רגל על
 לשונו, וא"כ מדוע נקט יעקב כאן בדרך
 הנראית כעקומה לכאורה?

7

פא) טולטולה, שאלת: הא דאמור רבנן בפרק המניה את הכר: מאה פנדא בפנדא למחיה; ואפילו למאן דאמר: לא עביד איניש דינא לנפשיה, במקום דאיכא פסידא, עביד; ולרב נחמן דאמר: אפילו במקום דליכא פסידא. יש בכלל זה, שיוכל לטעון שקר, להוציא דין לאמתו, כי ההיא דפרק חזקת, דלחיש לרב נחמן ואמר ליה: אין, שטרא זייפא הוא, ומיהו, שטרא מעליא הוה לי וארכס, ואמינא: אנקוט בידי מיהא כל דהו: והימניה רב נחמן משום מיגו. ואף על גב דאסיקנא דלית הלכתא כותיה בזווי, הא קיימא לן כותיה בארעא, ובזווי נמי היה נאמן, אי עמד בשקרת. על כן שואל אני, אם מותר לטעון שקר לאפוקי זווי, כי היכי דשרי ליה למימחי חבריה. אע"ג דעבר על: לא

תשובה: חס ליה לזרעיה דאברהם דלימא שיקרא, ואפילו במקום פסידא, דכתיב: שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. וגדולה מזו אמרו בפרק שבועת העדות, שאפילו באומר אמת, אלא שהדבור אינו על אותו דרך שאמרו, אסור, וכדאמרינן התם: מנין לשלשה שהפקירו אצל אחד, וכפר בהן, מנין שלא יהא אחד תובע, ושנים מעידים? ת"ל מדבר שקר תרחק; וזה ודאי אמת, כמו שמעידין אלו שהממון הופקד בידו בפניהם, ואפילו הכי, כיון שהן אומרים בתורת עדות, אסור. אלא שכל מקום שיש מיגו, אנו מאמינים שהאמת כמו שטוען, שאלו בא לשקר, היה לו לטעון טענה אחרת בשקר, שהיה נאמן בה. וההוא דפרק חזקת הבתים, לא אמרו שיהא מותר לו לעשות ולטעון כן, אלא כל שטען, מאמינין אותו משום מגו, למר כדאית ליה, ולמר כדאית ליה. ותדע לך, דאי מהתם, נימא דשרי נמי למיעבד שטרא זייפא כי התם, וחס לנו לומר כן, אלא ודאי שנוי השקר ואהוב האמת, ואין תמורתו כלי פז

8 (מדות) [יא] ואסור לארס לסעיד כדכר שזינו יודע ין אע"פ שאמר לו אדם טיורפ בו שזינו משקר ואפי' אמר לו בל ועמוד עם עד א' טיש לי יד ולא תעיד רק (י) [ז] טיפחד בעל חובי ויסבור טיש לי שני עדים ויודה לי לא ישמע לו. (סור):

יד ולא תעיד רק טיפחד כו'. וזה אסור מטום מדבר שקר תרחק (גמ') זר"ל טמא ט"י פחד זה ישווה עמו הכתוב שלא כדון שלא טיה חייב לו ולא

9 א ילמדני אדוני • שר שבא לעיר לבטח מס וממשכן באשר ימצא איש על רעהו והלך ראובן קודם לכן ונתן אשר לו ומשכבות של ישמעאלים לשמעון שהוא פטור מן המס ונתן במחנה גמורה בלא הנאי אם יוכלו שיהיה ליבטע זה שאין לו חס שהוא שלו כל מה שבביתו אע"פ שידוע שלא עשה כי אם להכריחו ולבסוף יחזיר לו מ"מ במחנה גמורה נתן והחזרה תלוי בדעתו • נראה שהמחנה קיימת כמו שכחב ר"ח ז"ל אחד שהכריח נכסיו שלא ישחטבו לבעל חוב ששטר מחנה קיימת שאם לא קנה המקבל היה קונה הכעל חוב הכי נמי אדעתא דהכי נתן שאם יבא לידי שבושה שיכול ליבטע שאין לו נמצא גם האחר נשבע באמת ואפי' לא יבטע הוא דעתו שיבטע שמעון באמת ולא דמי לשטר מברחה שאינה מטונה להקנות לו אלא שלא יקנה הכעל והוא אינו קונה כדאמרין בכחוצות (עט •) עכ"ל כנכסיו שאינן ידועין לבעל והליבא דרבי שמעון ולא דמי לשאר אומדנא דמוכח :

תשובה מה שכחבת מענין הברחה קשה מאד הדבר ומעולם האמת' זו מאד שלא יולגו זו וגם אם יבא הפסד לחבירו בהברחה ז' ממצא לאו עכברא גבב אלא תורא גבב אע"פ שהוא אמת כאשר כחבת ואפילו מחנה ע"מ להחזיר היא מחנה לשעתא וכ"ש מחנה זו שהיא בלא חזרה אם יראה מ"מ יש לזכר מפני חלול השם אם ירגיש בדבר וגם שלא יקלו עמי הארץ בדבר :

ב **עוד** ילמדני אם ראובן הסקידי ביד שמעון ונא ישמעאלי להשיבו שיוציא מרשותו מה שאינו שלו אם יכול ליחזר לו בהיחר שבדין הוא בא לבטח ובר מהא אבר מהא מיטביט :

תשובה מה ששאלת ראובן שהסקיד ביד שמעון ונא ישמעאלי גובה המס להשיבו שיוציא מרשותו כל שאינו שלו. דע לך אם האם מרגיש שיש ממון ראובן ביד שמעון ראוי להחזיר מאד בדבר מפני חלול השם ולא יתחלל שם שמים על ידו להטיל ממון אחרים ואם אין חלול שמים בדבר דין זה כראשון ושלום אביך אשר :

10 רב

הוה קא מצערא ליה דביתוהו כי אמר לה עבידי לי *טלופחי עברא ליה חימצי חימצי עברא ליה טלופחי כי גדל חייא בריה אפיך לה אמר ליה איעליא לך אמך אמר ליה אנא הוא דקא אפיכנא לה אמר ליה היינו דקא אמרי אינשי דנפיק מינך טעמא מלפך את לא תעביד הכי *שנאמר °למדו לשונם דבר שקר העוה וגו'

חימצי. מין

קטנית: אפיך לה. היה אומר האב לבנו אמור לאמן לעשות עדשים והוא אומר לה עשי חימצי והיא עושה עדשים: טעמא מלפך. פעמים שהבן מחמס את אביו אם היה לי לעשות קו(ס): אבל אתה. דבר שקר הוא וכחצי למדו לשונם דבר שקר:

11 א"ר אילעא משום ר' יהודא בר שמעון (ס"ה ע"ב) מותב לשנות בדברי שלום, שנא' (בראשית ג', י"ז) כה תאמרו ליוסף וגו', ר' נתן אמר, מצודה, שנאמר (ש"א ט"ז, ב') ויאמר שמואל איך אלך וגו', ויאמר עגלת בקר תקח בידך וגו'. ונראה, דוקא דבר שהוא באקראי, אבל שליחות שהוא כן אכיו לאמו לא ישנה, אפי' במשנה משום שלום, כמו שמצינו בהאי פירקא (ס"ג ע"א) שהקפיד רב על חייא בריה. וא"ל, את לא תעבוד עובדא כו', והיינו דא"ל האי קרא (ירמיה ט, ד') למדו לשונם דבר שקר וגו', כלומר, שהקפיד שלא ילמוד לשונם בכך.

12 עשו בכורך. אנכי המצא נק, ועשו הוא בכורך

13 ובכל אלו שהתירו חכמים לשנות, אם יוכל לעשות שלא ישקר הוא טוב יותר ממה שישקר, כגון אם שואלין לו: יודע אתה מסכתא פלונית? ישיב: וכי אתה סבור שאני יודע?! ואם יוכל לסלק השואל בענין שלא ישקר הוא טוב מאד.

14 *ישור של ישראל שנגח
לשור של כנעני פטור *^א ושל כנעני שנגח
לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם
נזק שלם ב:

ת"ד

וכבר שלחה מלכות רומי שני סרדיומות אצל חכמי ישראל למדונו תורתכם קראו ושנו ושלשו בשעת פטירתן אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא דין מדבר זה שאחם אומרים שור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור של כנעני שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ממ"נ אי רעהו דוקא אפילו דכנעני כי נגח דישוראל ליפטור ואי רעהו לאו דוקא אפילו דישוראל כי נגח דכנעני לחייב ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות

פון מדבר וס. והס לא
גיל להס טעמו על דבר שיהא ממוט
של כנעני בחוקס הפקר מפני
הסכנה:

15 גם שמעינן מהאי ברייתא דאסור לשנות דברי תורה, אף כי הסכנה. וחייב למסור עצמו עליה, דלפי חד שינוי דתו' (ד"ה קראו) שמלכות הרשעה גזרה עליהם. ולמה לא יידאו חכמים שתעליל מלכות הרשעה עליהם. הלא לא תמצא דבר קשה כזה לומר בפני האומות שאנחנו פטורין מהיזיקן, והם חייבים. וכי לא היה ראוי לחוש ח"ו לכמה שמדות וחורבות דליפוק מיניה. בפרט מלכות הרשעה, שכל מחשבתם רק להתגולל ולהתנפל על שונאינו. וא"כ היה להם לשנות, או שניהם חייבים, או שניהם פטורין. אלא ש"מ שמחויבים אנו למסור על קידוש השם. ואם ח"ו ישנה הדין הוה ככופר בתורת משה. ומסתמא איירי כגון שהשרים שאלו בפרטים על כל דין ודין, שור של ישראל שנגח לשל נכרי, ושל נכרי שנגח לשל ישראל. ועל כן השיבו האמת על קדושת השם. כי לא היה יכולת בידם לשמט את עצמם מדין זה.

16 הווא דנודת קמיה דרבה ואמר אתה חסת על קן צפור אתה חס ורחם עלינו אמר רבה כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצויי למריה א"ל אבוי והא משתקין אותו תנן *ורבה נמי לחדודי לאבוי הווא דבעי

17 ת"ר מעשה באשה אחת שבאת
 לפני ר"ע אמרה לו ר' נבעלתי בתוך שלש
 שנים מה אני לכהונה אמר לה יבשרה את
 לכהונה אמרה לו רבי אמשול לך משל למה
 הדבר דומה לחינוך שמתגורר אצבעו ברבש
 פעם ראשונה ושניה גוער *בה שלישיית מצצה אמר לה אם כן פסולה את
 לכהונה *ראה התלמידים מסתכלים זה בזה אמר להם למה הדבר קשה
 בעיניכם * [אמרו ליה] כשם שכל התורה הלכה למשה מסיני כך פרוחה מבת
 שלש שנים כשרה לכהונה הלכה למשה מסיני ואף רבי עקיבא לא אמרה
 אלא *להרד בה את התלמידים:

18 *אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול

19 . אם שמע

דין ונראה לו שהלכה כך מותר לאמרו בשם אדם גדול כי היכי דליקבלי מיניה
 [עירובין דף כ"א ופסקים דף קי"ב] וכסוף מסכת כלה חיתא האומר דבר
 בשם חכם שלא נמרו ממנו גורם לשכינה שתסתלק וכו"ה בדרכות דף ק"ז ע"ש
 בתר"י וי"ע.

אם שמע דין כו' עירובין דף כ"א
 ופסקים דף קי"ב כ"ל : וכו"ה בדרכות דף קי"ז וע"ש בתר"י ר"ל דבגמ' אית הלשון האומר דבר שלא שמע
 מפי רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל והיה א"ל שלא יאמר דין מדעת עצמו כ"א מה שקיבל מפי רבו
 וכאשר התנהג ר' אליעזר שלא אמר מעולו דבר שלא שמע מפי רבו כדא"י בסוכי ואף שפי' זה ודאי איתו אמת .
 ניהו דר"א התנהג כן ממדות ססודות וא"י יאמרו ע"ז שגורם לשכינה כו' והלא רוב התנאים והאמוראים לא
 התנהגו כן . וניסי ל"י לנ"א לז"יין לעיין בתר"י שהו' כי להדי' וז"ל שלא שמע ממנו ולאמרו אותו משמו עכ"ל .
 אולם הרמב"ם והסור כתבו ולא יאמר דבר שלא שמע מפי רבו עד שיזכיר שם אומריו ופי' הרב"י משום דסתם
 כל מה שהתלמיד אומר סוכרים השומעים שמרבו שמעו (והיינו דוקי ביניהם אבל בזמנינו כל מה שאומרים סתם
 הוא בשם עצמו וא"כ כוה"ז אם שמע דבר מרבו אסור לאומרו סתם כ"כ ש"ך בי"ד סי' רמ"ב ס"ק מ"ג)
 ואם לא שמע מפיו לר"ך להודיע מפי מי שמעו וכי כפי' לחס תמרו' פי' תפלת השחר ס"ק ק"ד שאפשר שיש
 לפקפק על הדבר ההו' ונמנ' שרבו מתגנ' על ידו וסיים הל"מ ומפני כן לא הקפידו ואמרו פי' ע"פ דף קי"ב
 אם נקט' להחנק יתלה באילן גדול עכ"ל ואפשר שכוונתו כיון דהטעם שאל יפקדו בדבר ויהו' גנאי לרבו א"כ
 אם יודע שהדבר ההוא דבר ברור ואין בו לפקפק ודאי מי שיועד ברבו שאינו מקפיד בכזה אם כוונתו לש"ש
 כ"ה דלקבנ' מיני' מותר וכוה"ג מיירי כפי' ע"פ: